

Role proudových motorů v konstrukci letadel

od: Robert Lusser (r. 1941)

A. Letové výkony proudových letounů

1. Horní hranice rychlosti

U vrtulových pohonů je známa horní hranice rychlosti letu, což je dáno především sledkem úbytku účinnosti vrtule při vysokých rychlostech.

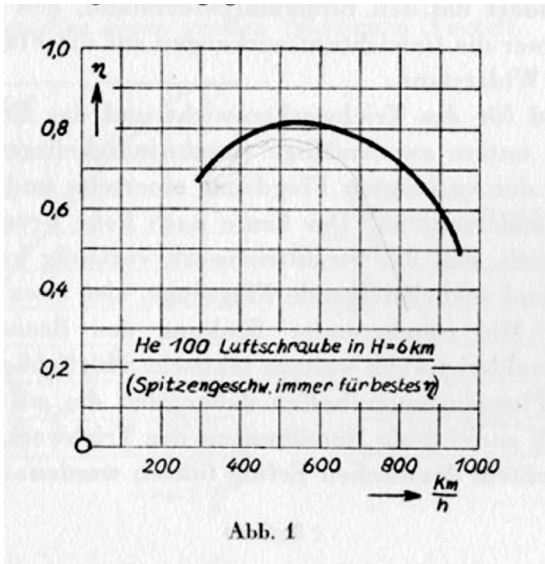

Abb. 1

Obr. 1

U letadla s proudovým motorem je tato hranice dosažena nejprve na draku letounu kvůli výskytu lokálních nadzvukových rychlostí. Hranice rychlosti samotných proudových letounů závisí především na výšce a je pravděpodobně omezena dosažením kritické rychlosti ve vstupním difuzoru. Tímto je nejvyšší rychlost proudového letounu omezena kvůli především statickým podmínkám tloušťky křídla a prostorové dané tloušťky trupu, při níž je kritická rychlost dosažena nejprve na předech křídla a trupu následkem protichůbných vlivů. Tyto místní nadzvukové rychlosti doprovází jak známo silný nárůst odporu a za určitých okolností následuje snížení vztlačku, což sebou přináší nestabilitu.

-str. 83-

2. Spodní hranice rychlosti

Nyní vzniká otázka, od které rychlosti můžeme dát přednost proudovému motoru před vrtulovým. Při tom hraje podstatnou roli na jedné straně vysoká spotřeba paliva a na straně druhé malá hmotnost proudového motoru. Součet hmotnosti paliva a motoru (nazývaný šhmotnost pohonu) nesmí být při stejném využitelném tahu větší než u normálního letounu. Pod pojmem využitelný tah se rozumí: tah motoru, snížený o odpor vzduchu, odpor chladiče, a dále dle sledky hmotnosti na velikost letounu a tím i na odpor.

Požadavky na hmotnost motoru a paliva, a tím i spodní podmíněná hranice rychlosti, závisí významně na jedné straně na požadovaném trvání letu a požadované stoupavosti. Dnes je to vysoká spotřeba paliva sebou přináší to, že je proudový motor použitelný prozatím především pro letouny krátkého dosahu a pro rychle stoupající letadla, tedy například pro stíhačky. S rostoucím snížením spotřeby paliva se proudovému motoru otevírají další taktické možnosti. My stavitelé letounů tímto doufáme, že úsilí konstruktérů proudových motorů, směřované ke snížení spotřeby paliva, brzy povede k výraznému úspěchu.

3. Start

Zatímco u vrtulového letounu iní startovací tah p inejmen-ím dvojnásobek neř p i rychlém letu, je u proudového motoru startovací tah p iblifn stejn velký! Problém startu tímto nabývá u proudových letoun zvý-eného významu, p edev-ím kdyřl je pořadována v t-í doba letu.

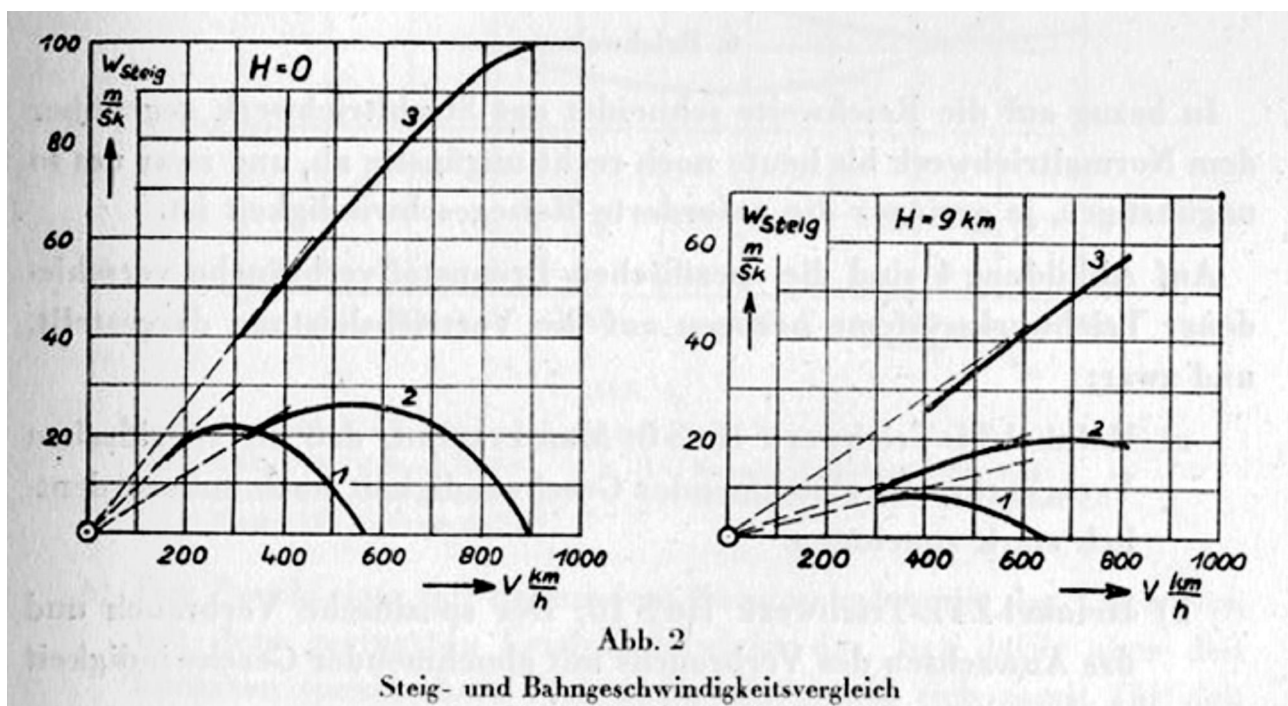
Na-t stí jsou pro pořadované v t-í rychlosti nutné beztak velké tahy v pom ru k velikosti letounu. Naproti tomu existuje možnost krátkodob zvý-ít startovací tah, ov-em za cenu zvý-ené spot eby paliva.

-str. 84-

Proto doporu ujeme k dosaření nejen vy-ího startovacího tahu, ale také stoupavosti, v novat tomuto nejvy-í pozornost. V t-inou m ře být se zvý-ením startovacího tahu dosařen také v t-í dolet proudového letounu. Docházíme pak ov-em k novým omezením kv li rozm r m drak letoun , které jsou ovlivn ny umíst ním a nesením paliva.

4. Stoupavost

Podobné zvý-ení tahu, jaké bylo zmín no, je pouřitelné také pro zlep-ení stoupavosti. Dráhové rychlosti p i nejlep-ím stoupaní jsou kv li nár stu výkonu s rychlostí u proudových letoun p iblifn dvojnásobn tak velké jako u normálních letadel. P i stíhání a k odpoutání znamená toto velkou taktickou výhodu.

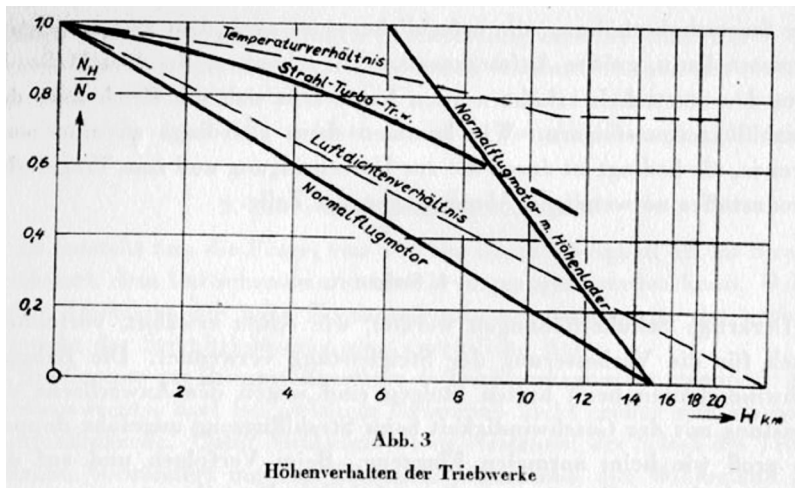

Obr. 2

5. Dostup

Turboproudové motory ztrácejí s vý-kou výkon z eteln pomaleji neř normální motory (obr. 3). Toto dáva podstatn v t-í maximální dosařitelnou vý-ku letounu.

-str. 85-

Obr. 3

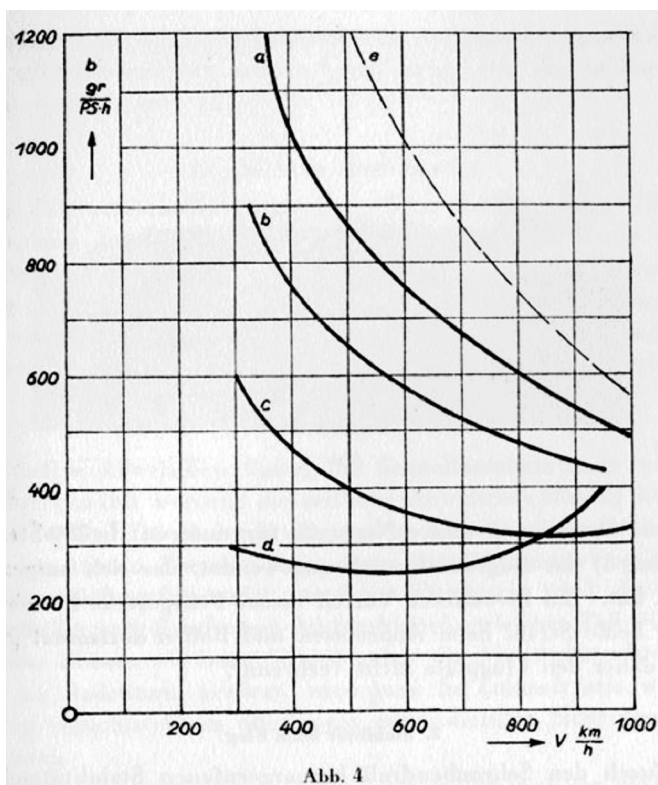
6. Dolet

V doletu proudový motor oproti normálnímu motoru dnes je-t p íli-neobstojí, a sice bude to tím hor-í, ím men-í je požadovaná cestovní rychlost.

Na obr. 4 jsou vyobrazeny specifické spot eby paliva r zných pohonných systém vztahené na tahový výkon, a sice:

- Heinkel v proudový motor He S 8: lze vid t, že se specifická spot eba se se snižující rychlostí je-t mimo ádn rychle zvyšuje.
- Heinkel v dvouproudový motor He S 10: specifická spot eba a nár st spot eby s klesající rychlostí je men-í.
- Heinkel v motokompresorový motor He S 50: pom ry, blííící se p i vysokých rychlostech normálnímu vrtulovému letounu.
- Normální letadlo s vrtulí: u n ho je pozoruhodný silný nár st specifické spot eby p i vy-ích rychlostech, vyvolaný zhor-ením ú innosti vrtule (srovnej s obr. 1).

-str. 86-

Obr. 4 Specifická spot eba paliva vztahená na tahový výkon (neomezený)

- e) Dvouproudový motor s p ídavným tahem znázor uje motor s menší výkonovou hmotností, má proto ale vyšší specifickou spotřebu. Hodí se proto pro šinterceptorů, jehož taktický úkol je ovšem dnes je třeba sporný.

B. Letové vlastnosti

1. Stabilita při rolování

Nutné z eknutí se b řlného uspo řádání ocasních ploch p ínáí u letounu s normálním podvozkem obtížně p í startu, nebo řdrlení sm ru p í rolování je bez vrtulového proudu v t ěnou obtížné.

-str. 87-

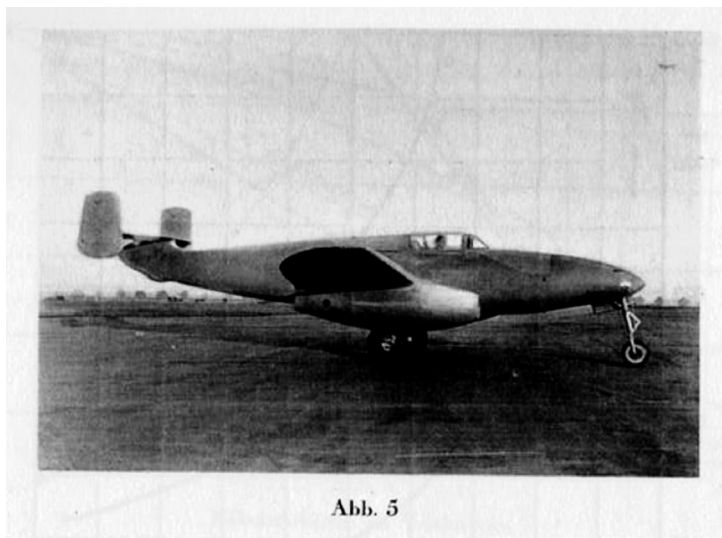

Abb. 5

Obr. 5

Pro odstran ění této nevýhody byl u proudového letounu He 280 (obr. 5) poufít p í ový podvozek, který se v ýte n osv d il. Zvlá ětní výhoda tohoto podvozku spo ívá v tom, ře je horký proud p í odbrzd ění a rolování sm ován horizontáln ě a proto není opalována letí ětní plocha.

2. Stabilita při letu

Potíře se stabilitou, zavin ěné rotací vrtule u normálního letounu, a nep řznivý vliv p ídání plynu na stranové vyvážení p í startu se u proudového letounu nevyskytují. S tímto související nejistota p í odlepení u ocasních ploch zaniká.

3. Zpomalení letové rychlosti

Zatímco u vrtulového letadla je p í ubrání plynu v t ěnou dosafen pofladovaný brzdící ú ěnek díky odporu vrtule, u proudového letounu se toto brzd ění nevyskytuje. Brzdící klapky nebo podobná za řizení mající podobný ú ěel, letoun krátce p ed manévrem rychle zpomalí, nebudou pravd podobn nutné. U prototypu He 280 jsme uplatnili klapky na zp sob brzd p í st emhlavém letu, které mají p íblifn ě stejný brzdící ú ěnek, jako vrtule p í ubrání plynu. Zda m ře být v budoucnu od t chto brzd upu ět no, závisí na taktických zkou ěkách letadla.

-str. 88-

C. Taktické možnosti

í í í í .

F. Požadavky na konstruktéry motor

Akoliv má proudový motor oproti normálnímu dnes ufl v mnohých bodech p evahu, je je-t p i p edpokladech jejich úsp –ného nasazení nutná ada dal-ích zlep-ení:

1. Zásadní snížení spot eby paliva, obzvlá-t p i -krcení motoru.
2. Vy-í p ídavný tah pro start a stoupavý let p i minimálním dodate ném nár stu rychlosti.
3. Snížení zpořd ní a spolehlivost regulace jako u normálního motoru.
4. Zabrán ní námrazy.
5. Zamezení exploze p i zni ení rotujících ástí.

G. Zpráva o proudových letounech He 178 a He 280

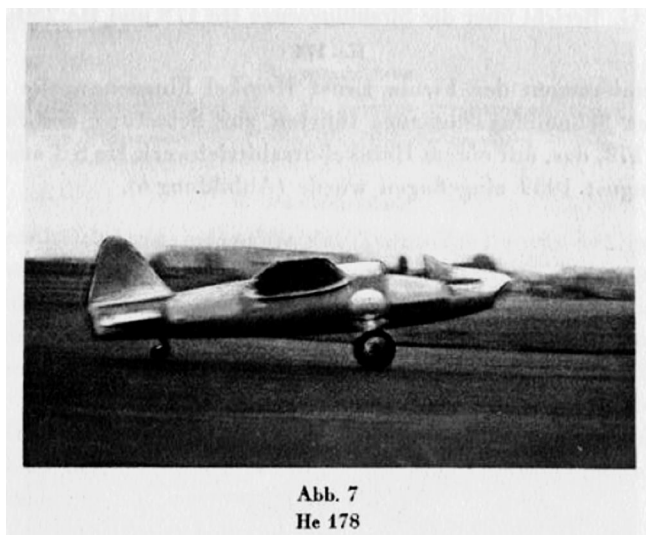
He 178

Úsilí firmy Letecké závody Ernsta Heinkela v oblasti stavby rychlých letoun vedla k vytvo ení proudového letounu He 178, vybaveného proudovým motorem Heinkel HeS 3, který vzlétnul 27. srpna 1939 (obr. 6).

-str. 93-

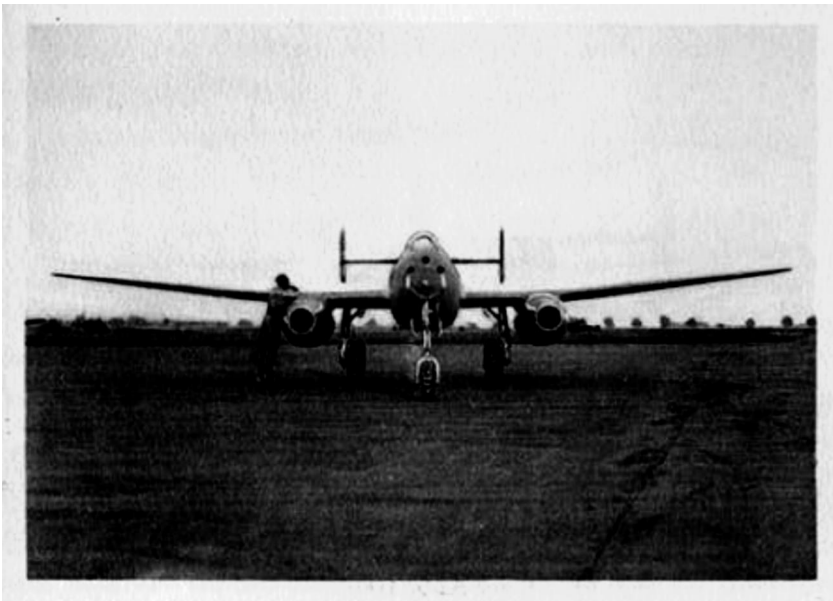
Tento model nebyl dále vyvíjen, nebo ulofení motoru v trupu (jak jsem se jifl d íve zmínil) p iná-elo r zné nevýhody. Krom toho neodpovídalo zadání úkol pro tento pokusný letoun vojenským požadavk m. P ece jen m l v-ak tento letoun mnoho zásluh - poprvé na sv t uskute nil let s íst proudovým pohonem (obr. 7).

Zmíná hodnota je je-t v tom, že volba zástavby motoru do trupu vývoj proudového motoru velmi nepříznivě ovlivnila. Musel být totiž z principiálních důvodů co nejkratší, zatímco na malý průměr nemusel být brán žádný zvláštní zeta, nebo přes trup s ohledem na umístění pilota před motorem nemohl být vytvořen příliš malý. Z těchto požadavků vznikl prototyp motoru HeS 3 a HeS 6, u nichž kompresor a turbína k sobě těsně přiléhaly a u spalovací komory byla umístěna vně kolem kompresoru.

He 280

V létě 1939 započal vývoj stíhacího letounu He 280 byl plně v souladu s vojenskými požadavky, například se zřetel na pevnost, výzbroj, protlakovou kabinu, atd. (obr. 8).

-str. 94-

Protože se starší motor HeS 6 pro umístění pod křídla v důsledku svého velkého průměru nehodil, byl současně zahájen vývoj nového proudového motoru HeS 8, u něhož byla umístěna spalovací komora mezi kompresorem a turbínou, aby se průměr co nejvíce zmenšil. Zejména byla také přístrojová část dle požadavků konstrukce letounu. Tento letoun měl následující hlavní parametry:

Plocha křídla $F=21,5 \text{ m}^2$,
Hmotnost $G=4,0 \text{ t}$,
Výzbroj v přední části MG 151,
Rychlost $v_{\max}$ u země = 900 km/h.

Drak letadla byl oproti očekávání hotově níže než motory, protože u něho nedošlo k vývojovým potížím, jejichž zdržení způsobily válečné poměry. Aby se mohly zkoušky draku provést u prvního motorového letu, byl letoun asi 20krát vytažen pomocí He 111 do výšky 4000 m a zkoušen během tažení i následném klouzavém letu. Oba obrázky 9 a 10 ukazují letoun v klouzavém letu krátce před přistáním.

-str. 96-

Přeložil: E. Dokoupil